

ЗВОНА ПОЕТСКИХ МОРА

Мила Медиговић Стефановић

HERAedu

ВРТОВИ И ПОЕТСКИ ПЛАНЕТАРИЈУМ ТАЊЕ КРАГУЈЕВИЋ

*Врт је симбол раја земаљског,
света коме је он средиште,
раја небеског чија је он слика,
духовних стања вечног блаженства.⁹³*

Од Семирамидиних вртова до данас узгајају се праве и симболички неговане целине у људском окружењу. Књижевним ствараоцима писање је време посвећено властитом врту, оном у сопственој соби или на издвојеном острву тананости у изабраној колиби осаме. Са тог места видљивији је Планетаријум и сазвежђа Тање Крагујевић. Из тих блиских даљина поетски ветрови засипају нас зрнцима месечевог песка, покривајући тајне месечеве короне и расутих звезда, док светлост Сунца поезије оплемењује и подстиче власницу литерарне умешности да финим листовима, са вечног инспиративног стабла, још финије облаже свој књижевни иметак. Беличастосјајан венац

импресивних утисака надвио се и над рукописима малих песама у збирци *Корона*. Тај колут лунарне мистерије из оптичког и планетарног домена обрађен је из светлосних визија.

Разгоревајући жеравицу свога срца Тањина навигација нас епифанијски усмерава да видимо васколики свет и многе истинске и имагинарне вртове:

*„Простор између
Неба и земље
налик је свирали”.
Казиваше честити
Лао Це.*

*Однекуд из далека
залепрша ту и сад
бистра трака
пространства.⁹⁴*

Призоре и мотиве кинеске поезије као да је погледом упијала, исповедала, а потом и цртала Тањина кичица:

*Видим: мјесечином цвјета цвијеће лотосово,
големим цватом, и ко бисер сја се,
а ја га гладим веслом бамбусовим.
зашушта лотос, ко да срећу носи,
сагиба се и маше, од љубави пјан,*

⁹⁴ Тања Крагујевић „Врг” *Мотел за збогом*, Краљево, Народна библиотека „Стефан Првовенчани”, 2010, стр. 7.

утјеху шапће мојој јадној души.
 сав сретан гледам доље на то цвијеће;
 туга моја, тако тешка, горка,
 од мене бјежи сјена тамна.
 (Лотосово цвијеће / Ли Таи Пе,
 превод Златко Горјан)

Различито видимо крајолике под месечином, јер се свежњеви поезије особеним руковатима узносе у окриље лунарне ауре:

Од бијела камена степенице се уздижу.
 на њима роса, а у роси мјесец пун:
 степеница свака једнако се сја.
 А царица у дугој одјећи
 пење се, пење, а роса бисером
 руб ороси њене одјеће...
 (Мјесечина / Ли Таи Пе,
 превод Златко Горјан)

Вештину колажирања поетског исказа легитимише изванредан есеј *Књиге у пламену: космички календар*ијум Васка Попе, чију поетику, заједно са Настасијевићевом, домишља као сопствени манифест. „Попа ме је, после Настасијевића најнепосредније, уверио да се идентитет песме рађа у тренутку када песник губи сопство, иза седам кора и седам месечина, у лирским круговима, где положено је све његово: тело и душа, и где он сам је Нико и Сви, сва бића: замишљене грудве

земље.”⁹⁵ То извориште поезије (Настасијевић, Попа) као надахнуће нагласио је и Александар Лаковић, тумачећи њене изворне песничке узлете: „Песникиња Тања Крагујевић, из књиге у књигу, од прве за коју је завредила Бранкову награду па до најновије деветнаесте (*Хлеб од ружа*), мењала је песничке регистре, било да продубљује неку од својих постојећих матрица, било да мења позицију властитог језичког и рецепцијског пропитивања света (Ненад Шапоња). Али да не буде забуне, песникињини отклони на нивоу језика, садржаја и поступка, нису радикални, већ су вешто планирани и осмишљавани. Наиме, на почетку определила се за игриве, импулсивне и реторичке минијатуре. Језичка редукција из раних песама дала је критичарима за право да је прогласе изданком магистралног тока српске поезије оличене у певању Настасијевића и Попе.”⁹⁶

Издвајајући поезију Ивана В. Лалића као отелотворење трајне вредности, отвараће своје и запише себи блиских изабраника, желећи да боље осветли креативне изворе: „Крајња *неконачност*, у којој пламте земаљски вртови, ватра и ништа, и крајња *неокончаност* примицања узорном, метафором постојања Књиге, Писма, чине рашчитљивом поетску и медитативну свест о томе да у сазвежђу духовних инстанци ништа није сâмо, једнозначно, непомич-

95 Тања Крагујевић, „Књиге у пламену: космички календаријум Васка Попе”, *Свирач на власти траве*, Зрењанин, Агора, 2006, стр. 79-80.

96 Александар Лаковић, „Осмишљене фреске тренутка”, *Књижевни лист*, бр. 2/107, (новембар, децембар, 2012).

но, па то није ни палимпсестна судбина речи, уметности, Слова.”⁹⁷

Лирски исказ Марине Цветајеве „Стихови ничу попут звезда и ружа...”, нашао је сазвучје у лирском немиру Тање Крагујевић. Ана Ахматова је својом трагичном судбином и изванредном песничком заоставштином многоструко такла, и инспирисала припаднике генерације којој припада и Тања. „А месец, налик кришки чардујске диње, из песме написане 1944, само ће се за трен заплести у зачараност, јер дотицај предмета у спарној ноћи, и одаја уловљена мрежицом самоће, хитро одашиљу капље двојног говора. Призвана пуноћа и белина детињих призора оглашавају размере недостајућег, на начин на који у глиненој шољи није осликана тек доброта воде, већ и сама жеђ.”⁹⁸

Луна и ожиљци увлаче нас у песнички планетаријум, где се срећу одједи надахнућа када с висова росе капљице „месечевог бисерја”. Изненада, са небеских висина долети нека имагинарна фигура да повеже средиште мини-космоса са цветником песничке душе, да покупи латице речи и посеје их по лејама вртова светлости. Онеобичавање стварности, кроз специфичне синтагматске односе, открива и песма *У месечевим саонама*, том путањом сензибилна ауторка нас води кроз беле ружичњаке својих рукописа:

97 Тања Крагујевић, „Шкољке и школице, или: као збирка цитата”, *Кутија за месечину*, Вршац, КОВ, 2003, стр. 68-69.

98 Тања Крагујевић, „Луна и ожиљци”, *Кутија за месечину*, стр. 96-97.

У месечевим саонама
 спуштам се
 Обема странама
 непомућених рукописа
 одједном

Ружичњак од иња
 двапут цветао
 дрхти на ветру
 не знајући
 у које ће се зарити
 слово⁹⁹

Лебдећи над земљом и литерарним вртovima из густине плавих омаглица – заштићена невидљивом опном, поетеса надзире и уређује своје стихове:

Склопљених очију
 дубоко
 између поломљених
 граница
 и отпалих кестена
 додирујем места узвишене празнине.

Уређујем врт.

99 Тања Крагујевић, *Ружа, одиста*, избор и поговор Драгана Белеслијин, Нови Сад, Завод за културу Војводине, 2010, стр. 20.

Померам
 многолико
 камење ноћи.¹⁰⁰

Довољан је само поглед на избрани детаљ да песникиња повеже минијатуре уметничке перцепције свога мини-космоса. „Цветови капра, дугог, зањиханог тучка и бледих латица, у коси купачица – месечево је цвеће”, лирски запамћено у блиском медитеранском пејзажу.¹⁰¹

Песничке иконографије многих уметника речи, од Библије до данас, обилују ружом као симболом чисте љубави, отуда и Данте рајску љубав упоређује са центром руже. Јасно је што и позната песникиња користи овај феномен алхемичара као песнички реквизит. Шта Тања Крагујевић узгаја у својим вртовима? Вешта вртларска рука Тање Крагујевић исписује трагове поетских текстова већ пола века, њен рукосад умножава биље лепоте ванредним асоцијативним склоповима. Осмишљавајући како да отворимо капију стваралачког врта Тање Крагујевић, определили смо се за хронолошки редослед читања збирки песама из њеног ружичњака књиженства. Позајмљујући из пролога Борхесових *Маштарија* уводни наслов „Врт са стазама које се рачвају”, незасито претражујемо богату Тањину ризницу, загледајући сваки драгуљ песничког умећа. Борхесова фигура надвила се над белинама исписаних

100 Тања Крагујевић, *Мотел за збогом*, Краљево, Народна библиотека „Стефан Првовенчани“, 2010, стр. 7.

101 Тања Крагујевић, „Слогови медуза”, *Талог недовршеног*, Вршац, КОВ, 2010, стр. 14-15.

и неисписаних страница вечних рукописа. Тања прелистава засаде неуморног шаптача тишине: „Изрони изречено, из неизреченог – као благослов. Или тек оно што се дало изрећи – као казну сагрешења за пут којим се откотрљала лопта. Потпуност. Тајна језика, изнова растворена у дубину. Универзум обојен опадајућим латицама универзума речи, у чијем лавиринту велики освајач заточеник је руже. Шаптач каталога самоће. Заробљеник књига.”¹⁰²

Као вртлар она је *poeta aestheticus*, било да гаји цвет шафрана или љиљане; љиљани (асфодели), изникли из подземног света, претачу се у земаљске поруке људског опстанка уз помоћ поезије. У стакленим баштама песника узгајају се егзотичне и завичајне биљке: бонсаи, хималајске магнолије, зумбулове тајне, „цвет Тисе”, травке миришљавке – корени и изданци духовног опсенарства, али и „цвеће зла”. Витражи вртова и метафоричног цвећа разбокорили су поезију многих песника и као сигнали смисла сликају један издвојен свет посвећеништва Богињи речи. Налик творачкој пасији Тање Крагујевић, како је то истакао Васа Павковић поводом књиге *Сећање свиле*: „Симултано су се у песмама Тање Крагујевић појављивали, једни до других: светлост и трава, компјутер и пиксел; ружа и хлеб, радна соба и градски трг, јава и сан, срећа и трансценденција, туга и смрт... У изузетно богатом репертоару речи и облика, осећања и идеја, песникиња је стекла

102 Тања Крагујевић, „Борхес: шаптач тишине”, Кутија за месечину, стр. 88-89.

високо место у најуспешнијем, сржном жанру српске књижевности – поезији.”¹⁰³

Песничке књиге су „Древна огледала од папира” – како то интерпретира Бојана Стојановић Пантовић, загледана у збирку *Писма на кожи*. „Мала бела ружа која се појављује на почетку и на крају збирке представља онај мистични, еротични златни пресек света, језика и писма који обједињује два супротна правца песничких слика и значења. Један низ сачињавају мотиви који сугеришу стање делатне егзистенције (ватра, пламен), а други стање мира, ишчекивања – злостављање вечности и пролазности у трену, кристално зрење празнине и смрти (угарак, ружа од пепела).”¹⁰⁴

Загонетне су њене руже, некад „стаклене”, чешће „обед од једног цвета”, од њих се може умешно справити и хлеб живота. Осим поетских реквизита из регистра неговатељице вртова, симболични су и изражени мотиви везани за феномен белина. Примарна асоцијација је бели папир на који се отискују речи заноса и омаглица – продукти лирског блага. То потврђују и изванредна запажања Бојане Стојановић Пантовић поводом изласка из штампе књиге *Писмо на кожи* – четрнаесте песничке збирке по реду: „Управо у непредвидљивом лутању кроз ова древна окна од папира, гоњена демоном огледала, скрива се тамни празник

103 Васа Павковић, Тања Крагујевић, „Сећање свиле: Хлеб од ружа”, Београд, Књижевнo друштво „Свети Сава”, 2015, стр. 91.

104 Бојана Стојановић Пантовић, „Древна огледала од папира”, *Политика, Култура. Уметност. Наука*, бр. 26, год. XIV.

песме или песама, можда понајбољих које је до сада подарила Тања Крагујевић.¹⁰⁵ У есеју посвећеном песникињи савремене немачке књижевности Сари Кирш и њеном врту, кроз фрагмент из текста *Разлози за писање*, препознајемо поетолошке ставове Тање Крагујевић о писању као елементарној потреби. „У ствари увек пишем. Штеточина сам у уништавању масе папира и чиним добро тако што сваке године засадим најмање десет младица. Писање је пре свега телесна страст. Тај материјални чин излучује адреналин у галонима. Пут од мозга преко руке кроз уређај за писање до папира безмерно ме весели, једна је то свакодневна вежба, која подразумева ритуални узлет.” Духу претходних размишљања о писању прикључујемо сличне о творачкој енигми: „Понекад, са наизглед удаљених маргина неког истраживања, допиру до нас веома важна сазнања и одговори, који попут различитих фасета обликују и обелодањују оно што и сами, чини се одувек, знамо, и што на неки пресудан начин носимо у себи, као неизбежно искуство које писце чини увек побуђеним, спремним, вечним читаоцем. А песник је – пре свега – и управо то. У сваком дану и сваком часу, он је већ у улози непризнатог, и ни од кога ангажованог, читача текста света.”¹⁰⁶

105 Бојана Стојановић Пантовић, „Древна огледала од папира”, *Политика*, стр. Б4.

106 Тања Крагујевић, „О пореклу ноћи”, предговор, *Изговорити звезду: мали есеји*, Зрењанин, Агора, 2010, стр. 5-13

Аутентични ствараоци преображавају профане садржаје у нове сензације и током тог лирског процеса настају продукти метафоризације. Врт може бити „стварна” слика изнутра или *Унутарњи врт* у коме се у *кишној капи* огледа песник сигнализма:

Кажу:

Није то Врт

1.

*А у њему – склад
лозица уведена у кревет Пјесме –
невезаним стихом суспрегла*

*бриљан ровари линијом цртежа –
хитрохвате снохватице жуд!*

*смоква огрезла огроздом
– складострашће смоквокусца*

*љиљан – разбокорио лиричност на дар
(шљива/и кајсија/и бресква
полијегла*

*трулим плодом тијела
корен тијела храни*

-на грани грянé плод!)

Заград му зелена свјетлост:

*ускаче језика твор
прескаче језиковни пјесмотвор
Издвојен –
сагласност смисленог створа –*

*унутарњи Врт
настањен¹⁰⁷*

Вртови траже приљижну посвећеност, „сврабеж писања” неутаживо голица градинаре – узгајиваче рукописа.

Танани уметнички сензибилитет узноси нас на небо префињеног плаветнила божијих станишта. Вртлог необичних лексема-поетема, наслова књига: песничких циклуса, песама; стилизованих конструкција текстовног ткања, тече из чистог кладенца. Богатство флуидних рефлексива на оспољени свет извире из великог песничког опуса Тање Крагујевић. И онда кад речи исказују нелагодности и невоље загубљених и пронађених у вреви живота, песникиња бира пригодне речи, оне с' мером: *Не мути воду / Не мрмљај / у браду небеску / Неће ти се дан разданити / Нити пређа / смутна кидљива / у чиста окца / вратити.*¹⁰⁸ Но, нису само збирке поезије, већ су и књиге о другим песницима употпуниле редак песнички портрет међу српским

107 Svetislav N. Brković, Sveličje, Zemun, Mostart, 2013, str. 8-9.

108 Тања Крагујевић, *Осмејак омчице*, Вршац, КОВ, 1993, стр. 18.

стихотворкама књиженства¹⁰⁹. Повод за претходне ставове налазимо у многим текстовима наше књижевнице, али и у промишљањима значајних песника и тумача. Међу њима наглашавамо речи Ивана В. Лалића у поговору књиге *Мушка срма* чију повезаност са збирком *Осмејак омчице* тумачи као „својеврсно двокњиже”, везујући своје интерпретативне тачке текста „Ева и Адам” са библијским изворностима нашег настанка и постојања. „Мушка срма је синтагма, која нас својим придевом може да заведе у погрешан смер разматрања; реч је о једној изразито, да не кажем изузетно женској књизи(...); реч је о женском као космичком принципу, овде преломљеном и израженом кроз људскост. Мушко је, међутим, сталан, латентно присутни контраст, који је услов успостављања тражене целине; као такав, он у завршној песми књиге ту целину и разрешава. Женско у првом циклусу књиге („Хаљине небеске”) гласи се у једној, рекли бисмо, обредној интонацији: песникиња проговара као првосвештеница једног култа који слави песму као женство и обратно, бит женства хоће да уздигне до песме(...). Жена-поезија: почетак једне варијације оне вечне и у крајњој редукацији можда и

109 „Књиженство“ је термин конструкт. *Књиженство* је часопис за студије књижевности, рода и културе. Циљ овог пројекта је да успостави историјски след у женском списатељству. У савременој употреби, овај појам одговара свему што женска књижевност тежи да обухвати – такозвану лепу књижевност, али и теоријске и критичке текстове, публицистику, писма, дневничке записе, рукописе.

Књиженство: теорија и историја женске књижевности на српском језику до 1915. године, уреднице: Биљана Дојчиновић, Александра Вранеш, Зорица Бечановић Николић, (Београд: Филолошки факултет), I-III.

једине песничке теме о речима и постојању, односно о постојању као језику.”¹¹⁰

Словочуварка унутрашњих тананости и чаролија умности заузима почасно место лексикона љубави и нежности. Одашиље своје светлוצаве поруке и једноставним духом открављује свет, занесен и обичностима и узвишеностима. И песникињина оданост поезији повезује све нас под сводом упитаности „шта значи бити песник”. Тањино промишљање је изузетно и, изречено поводом поезије Десимира Благојевића, заслужује да буде цитирано. „У основном и неизоставном значењу, који сваким добро сазданим стихом отреса еуфемизме, бити песник значи бити градитељ поетског говора, једне вредне песме или песничког дела, који ће понети и песниково име, књигу растворену за читање у сва времена, једнако као што се она у сваком часу може ставити на нови испит, пред искушења новог суда. Но без сумње, то је онај личан, са посебном одликом положен испит пред самом поезијом”.¹¹¹

У узвишеним сферама и из тананих изворишта уметности речи настају песме чија је семантика препознатљива на први поглед, а онај други – продубљенији, чита се помоћу зналачке поетолошке апаратуре. Песникиња је то обелоданила у предговору своје књиге *Изговорити звезду*, задржавајући пажњу на критички приступ другим припадницима племените лозе сти-

110 Иван В. Лалић, „Ева и Адам”, *Мушка срма*, Тања Крагујевић, Београд, Српска књижевна задруга, 1993, стр. 92-93.

111 Тања Крагујевић, „Жрец самоће”, *Свирач на власти траве*, Зрењанин, Агора, 2006, стр. 7-47.

хотвораца и прозних писаца, водећи заинтересоване читаоце кроз модалитете и спецификуме својих и туђих стилских одлика. Јасно је да нема правила за техничко савршенство песничког израза, права поезија се диференцира од „поплаве” нових лирских решења, а Тања Крагујевић ствара трајна поетска добра. Њена обузетост писањем и савршенством израза произвела је посебну „магију језика”:

„Већ је избор који нам свакодневно нуде продавнице књига довољан да осећамо сву непрегледност и бесконачну различитост онога што увелико сматрамо себи блиским. Свеједно је при том да ли залазимо у сјајно опремљене књижаре, прозрачене освеживачима ваздуха, на упадљивом месту, на градском тргу – где ће нам на прву реч наслова, компјутерском брзином бити издвојена тражена збирка, или пак у оне по страни, помало старинске, које миришу на папир прожет златастом прашином времена... Окренута лектирама које ми априорно значе, будући да је вредан поетски текст већ по себи, најчешће, сама сума значења, макар то био и један једини стих, долазимо до истог закључка као и аутори који у модерној неуролошкој науци настоје да открију шта је то што у читању ослобађа наше тако виталне и значајне, а скривене резерве емотивних и духовних снага.”¹¹²

Прегршт изванредних есеја о другим песницима и књижевним ствараоцима, отвара још једна врата Тањиних одаја и спремишта: „Трагање за испуњењем,

112 Тања Крагујевић, „О пореклу, о ноћи”, *Изговорити звезду*, (Зрењанин:Агора,2010), 5-13.

за референцијалним читањем свога живота – другде, за остварењем радости сазнања другог у себи... (поводом књиге прозних записа *Утихнули напеви* Луиса Сернуде)“ детектују се у поетском плашту Тање Крагујевић. Обдарена уметничком срмом, из музике тишине, веје паперје стихова кроз сва годишња доба пет деценија стварања. Њен поетски чин је уверљиво уздизање стваралачког импулса ка врховима хармоније са собом. То је најлепши пут одклона од грубости стварности и свих жуљева који тиште чисте душе. Непрекидно се попуњава именик списатељских судбина, пробирљиво су избране многе од њих и уписане у Тањин каталог. Од прве песничке збирке *Вратио се Волођа* (Матица српска, Нови Сад, 1966) нижу се бројне књиге као нове јединице у импозантној библиографији. У збирци *Дивљи булевар* учртани су стихови бајковите археологије читања надреалних далеких прича и митске садашњости. Издвајају се посвете песницима вечности: Момчилу Настасијевићу, Васку Попи, Данилу Кишу, Весни Парун, Александру Ристовићу, Срби Митровићу, Новици Тадићу, Петру Крду; пријатељски исписи многим писцима и песницима обавијени су присношћу и пријатељством.

ЗАВИЧАЈНА КАРТОГРАФИЈА

Релациона географија Тање Крагујевић легитимише њен животни и стваралачки ход ка узвишењима испуњености лепотом писања. Мноштво детаља

завичајних уточишта налазимо на картографији и снимцима камерографске фокализације. Од почетка, са пристаништа на Тиси, где је рођена (Сента), до Земуна на реци-океану Дунав (Васа Павковић) – као и у Магрисовим сновиђењима – читамо годишње мене, писањем испуњен занимљив животоопис. Физичке и метафизичке везе са местима рођења, одрастања и сазревања евоцирају се кроз системе слика које су дубоко узидане у сопствене територије духовности. Индивидуалне урбанистичке фантазије изузимају се из обичних бедерских садржаја, тако да градови побројани у биографским чињеницама постају средишта – несвесно пројектованог – особеног Планетаријума. Пејзаже уређене на уметнички начин обједињује следећа плеорама. „Једна серија типских епитета понавља се до невероватне учестаности да би се, готово увек на исти начин, евоцирала иста утврђена слика, и да би се објаснио узвишени небески *врт који реке росе*.“¹¹³ Вртови завичаја су простори среће, али и неспокоја, јер у времену, зна се, не може се сачувати све што памте наша чула; чак и једноставна аутентичност пејзажа и призора, подложна је промени. Сећања завичаја обасјава „фина светлост која лута, ишчезава и враћа се“ као у стиху Адама Загајевског (*Покушај да опеваш осакаћени свет*).

Биографије у ткиву поезије – попут завичајних река, Панонског мора и птица што вечно све те пределе надлећу; егзистенције – живот, љубав и смрт у „случајним мемоарима“, забележеним у форми песама – премрежиле

113 Bogdan Bogdanović, *Urbs & Logos*, Niš, Gradina, 1976, стр. 66.

су поетска ткања бројних песничких фасцикли. У омот своје песничке узвишености спаковао је сећања на Сенту и драги песник Стеван Раичковић. Стварајући слике обала – увијене у завичајне омаглице и мириса речних вода – обogaћена Божјим даром, ванредним вербалним материјалом, Тања из дубине сећања и животног искуства црта своје водене градове. Има у тим песмама *ситних метафора* које негује и песник Славомир Гвозденовић у књизи поезије *Корњача силази на Дунав*.¹¹⁴ Не може се одолети лирском јунаку пристаништа, једном од оних где је и Тања укотвила свој брод. Славомирова песма *Ово пристаниште* повезује мора, познато Јадранско и не(видљиво) Панонско, и околне вртове:

у овом врту пристајали су бродови
натоварени свилом
далеким речима
оловом зачинима
данас се мајмуни кезе са платна несрећних корабљи
ни речи нису више узвишене
господски фине
као да им је ново време поизбијало зубе
из скривених непаца једва цеде какав
такав мелем
нису бритке убојите

114 Славомир Гвозденовић, *Корњача силази на Дунав*, Београд, Просвета; „Филип Вишњић”, 2013, песничка збирка српског песника у Темишвару, промовисана је 13. фебруара (уочи Трифундана) 2014. у Парохијском дому Храма Светог Саве; надахнуто и елоквентно говорили су Љубомир Симовић, Никола Вујичић и аутор.

изворе заборавиле
 са којих су стизале право у царске палате
 ни вере немају више
 као да заветне не бејаху
 (Корњача силази на Дунав / Славомир Гвозденовић)

Гастон Башлар се усредсређивао на имагинацију воде, верујући да је слатка вода права митска вода. Ширећи моћи сањарија, наставља свој оглед филозофијом о реци: „Упркос својим безбројним лицима, река добија своју јединствену судбину; њен извор је одговоран и заслужан за читав њен ток. Снага долази из извора. Имагинација се не обазире на притоке. За њу географија мора бити историја неког краља. Сањар који гледа воду како тече призива легендарно порекло реке, далеки извор.”¹¹⁵ Ово комплексно степеновање чулности копнених вода предочиво је и у Тањиној воденој поезији. Повезаност њеног стваралаштва са Башларом откривају и следећа промишљања: „Појединац није збир општих утисака, он је збир посебних утисака. Тако се у нама рађају блиске нам тајне које су означене ретким симболима. Крај воде и њених цветова најбоље сам схватио да је сањарење свет у испаравању, мирисни дах који избија из ствари посредством сањара. Ако хоћу да проучавам живот слика воде, морам, дакле, да главну улогу дам реци и изворима родног краја.”¹¹⁶

115 Гастон Башлар, *Вода и снови: оглед о имагинацији материје*, Сремски Карловци, Нови Сад, Издавачка књижарница Зорана Стојановић, 1998, стр. 191-192.

116 *Вода и снови: оглед о имагинацији материје*, стр. 15.

На различитим местима, целовито и у издвојеним фрагментима, прочитавамо ставове о завичајности у повезаности и с временском категоријом: „У стварима поезије, завичајност не подразумева неминовно прошлост, нешто давно, иза времена, и у времену остављено. Провокатив поетског стварања, његова замишљена суштина, већ је по себи уплетена у примарни *простор* бића које ствара. Понекад је он затворен и шифрован, понекад прати жилице подводне, себи најближе језичке структуре, као у леду. Понекад је то мелодија диктирана ритмом познатих речи, наслеђем матерњег језика, или усклађе-ношћу са новим покретима сазнања језика, свог превасходног, родног света. Понекад се не види, не оглашава, а свуда је, у ваздуху песме.”¹¹⁷ *Кад пада брашнаст снег* биће свима изобиља, овај равничарски призор потреса у исконској поруци једноставном животу, али и оном свету из виших сфера који се надахњује из „књига снегова” :

*Као давно некад.
Пада брашнаст снег.*

*Биће будућности.
Снежних хлебова.
Учини ми се да кажеш
драга моја читатељице
књиге снегова
И ситних трава...*

117 Тања Крагујевић, „Асфодели, и снимак три звезде”. *Свирач на власти траве*, (Зрењанин : Агора, 2006), 48. Необично компонован, овај есеј посвећен је поетским текстовима Милоша Црњанског.

Чувајући биографске споменаре, песникиња тка лепу потку животног сазревања кроз свој *Аутопортрет, са крилом*. Ишчитавамо у њој преливе породичне ушушканости, неки фрагменти су генерацијски идентични и издвојени, без обзира да ли сте на југу или северу. Прање великог веша и „насмејане крофне” испод неба Паноније једнако су важни као и тајни поглед девојке са коврцом усмерен на неко драго биће. Следећи тај траг, читајући изабрану поезију учитавамо своју доживљајност и допуњавамо преплет старих-нових нити у текстуру неба поезије којим лети песникиња као лирски јунак.

Ти наши завичаји удаљени су од главних престо-ничких путева и великих градова, али припадају то-понимима духовне генеалогije. Та генеалогija нам их изнова враћа, као посебна средишта нашег света – оно средиште, које је и поезија Тање Крагујевић учинила поетичким центром – песничком цивилизацијом надахнућа. „Цивилизација је мајсторство, вештина, умереност и префињеност који се шире из центра и укључују у центар.”¹¹⁸ А таква релација укида културну дистанцу, сам појам провинције, периферије, удаљености, заборава. Бар, у овде преовлађујућем, књижевном смислу.

118 Михаил Епштејн, „Провинција”, *Есеј*, Београд, Народна књига, Алфа, 1997, стр. 132-141.

ПРИЗОРИ СТВАРНИ У ПРЕРАЂЕНОМ ДОЖИВЉАЈУ

Отисци речи Тањиног ауторства личе на аквареле, чисте и суптилне у изразу, лазурни, спремни на узлет. Светлост обиља и издашности природе, унутрашњих звукова тишине и смерности. Сазвучја значења и музике стихова одјекују из одаја смирености и духовне равнотеже. Мозаик сећања непрекидно се допуњава новом симболијом. Везаност за белине снега прочитавамо уз помоћ Башларове *Психоанализе ватре*. У последњим стиховима песме „Плес на леду” асоцијативним везама укрштамо значења *звезда, леденог плашта* и преосталог *пламена и даха*. Звезде су далеке и хладне, а *светила и пламен даха* постојано се творе из сањарија о ватри.

„Цвет Тисе” узгаја завичајна вода и видик равнице. Чудесна најезда инсеката преплави реку, а све подсећа на призоре сличне кинеској реци Јангце. Као да исти ројеви прате свадбени лет свиленокрилих инсеката у глиновитом кориту завичајне реке: „Да испевају при том нечујну мелодију чежње, коју из предачког писма, исцртану властитим телашцима, узносе у нотни систем нечујности пејзажа, као музику светлуцања. Зачаравање. Ковитлац зеленог и златног ока ваздушне олује над реком, из кога ће одважно прокрчити пут у рађање читавог потомства треперења, новог живота, дуго скриваног и чуваног у плаценти воде.”

Драмски моменти су попрешта песничке интимае, скривених тајни, размишљања о човековом страдал-

ништву, али и потреби да хуманост преовлада. На лепши начин то је запазио Цветан Тодоров у књизи *Несавршени врт* о хуманистичкој мисли у Француској: „Стратегија хуманиста састоји се у очувању драгоцене слободе, а да се ипак не одрекнемо вредности друштва и сопства. То је, барем њихова опклада и њу овде излажем, ослањајући се на мисао великих француских хуманиста, од Монтења до Констанана, преко Русоа. Људско постојање код њих личи на онај *несавршени врт* о којем говори Монтењ: оно није ни потпуно детерминисано силама које је стварају ни бескрајно послушно пред вољом моћника. оно је место на којем учимо да од пролазног начинимо вечно.”¹¹⁹

Изванредна присност и поштовање према светским и нашим песницима и писцима открива све Тањине наклоности према уметничком соју. Тај свет јој је близак, а њихове књиге њена су примарна лектира. Оно што се може сублимисати поводом њене поезије, песникиња је успешније рекла о поезији других. Тако Тањине речи из есеја „Танка трака пространства”, поводом поезије Николе Вујичића, односе се и на њену вештину стихотворства: „Јахач на таласима вербалне стихије, у свеопштем прожимању знаковног, песник најдубље осећа песмотворну посебност, и филигрански је гради, као заустављени језик, грозницу светог, у регионима првотног језичког устројства, као празник песме, уденут у теснаце конвенције и прагме, њихова извитоперења или енергетска пражњења, где једна иста, прапочетна

језичка стихија, како је писао Винавер, може бити и јесте, рајска река, која кроз сваку песму тече, али и 'оно од чега се свака песма ствара', истом суштином поринута у језичку обичност, али и негде другде, далеко изнад ње."¹²⁰

ВЕЧНОСТ ЛУБАВИ

У песми „Откуп” повезани су духом изворности љубави све стварне путање и ирационални тунели прожимања једног у другом, а потом све друге љубави необичне и једноставне обичности, талог вечног трајања вољења најдражег бића и лепих узгредности у изабраном наручју:

*Ах како су ми потребне
лагуне твојих очију.
И мале улице.
Ситан накит предграђа.*

*Да као талац смрћу уцењен
тихо кријумчарим сат за сатом.
Отпор туге. Лирику руба.
Свакидашње благо откупа.¹²¹*

Спајајући ефекте читања са уметношћу речи, песникиња кроји свој „креативни идентитет”, али и вред-

120 Доступно на: <http://www.tanjakragujevic.com/>.

121 Тања Крагујевић, „Откуп”, *Жена од песме*, Вршац, КОВ, 2006, стр. 63.

ност написаног проверава у изабраном друштву свог изабраника. Њихов двојац укотвљен је у оази спокоја и сигурности. Прочитавамо то и у стиховима песме „Чај и тост”:

*Папир на моме столу
шушти. Шумори.
Реке папира. Шума.
Године збране
у листове. Лишће.*

*Уместо обеда пружам ти
запис. Узаврео још.
Од путних мисли.
Преломних питања
судбине и стила.*

*Док уистину. Можда је
сачињен понајпре
од наших златних
свадби које славимо
сплетеним прстима.
Сваке вечери.
Пред призором сјајно
осликаног дана.
Коме јуче узима боју.
А сутра снагу.
Да буде од сваког
прохода јаче.
Можда и сама сам
у том боју. Тек биће*

од папира. Ког тетоши
и храни овај мали
врт за двоје.¹²²

Смисао веза међу стиховима сугерише атмосферу и распоред животног доба које полако измиче, видимо га као неизвесно клизање напред *Коме јуче одузима боју. / А сутра снагу*. Најбоље је уздати се у свог животног сапутника, како би се боље савладале преостале стазе наших вртова.

Величанство узношења и љубавног прожимања је реткост у савременим животним околностима, отуда нас пригодна љубавна порука испуни благошћу и уверењем да читање Тањине поезије има смисла и охрабрује. За последњи испис, који остаје отворен за нова читавања продуката књижевне аксиологије, подсећамо на ауторкине ставове поводом *пустоловине зване Дело*: „Писање почиње рашчитавањем невиђеног и невидљивог насељеништва у нама – једној тек сићушној постаји временског номадства у повести знакова – номадства које и сами настављамо, обликујући га гласом у успаванке или анегдоте, док саучесништво у искуству разбољеног доба, које исказујемо тамним хумором или тужаљком, наставља да живи у скривеној меморији оних којима их поверавамо, као привидно нови и привидно само њихов особни знак.”¹²³

122 Тања Крагујевић, „Чај и тост”, *Кораци*, бр. 4-6, 2016. стр. 21-22.

123 Тања Крагујевић, „Механизам који се осмехује”, *Трепет и чвор: књига читања 2*, Београд, Рад, 1997, стр. 7.

Минијатурне рефлексије на љубав, као каменчићи у мозаику, обасјавају изворе виталности и опстанка. Једноставност поруке блиста у тами свакидашње јадиковке:

*Твој поглед је
укотвљена звезда.*

*Није га нанео ветар.
Исечен је из таме.*

*Постеља. Таман
за моје биће.*

*Да могу заспати.
Кад ова поларна
ноћ прође.*

(Хлеб од ружа / Тања Крагујевић)

ЧИТАЊЕ, КЊИГЕ И БИБЛИОТЕКЕ

Племенитост „унутарњег сунца” греје припаднике духовне заједнице, повезује их у феномен уживања, али и патње кроз коју пролазе као „заробљеници књига”. У *огледалима од папира* Тања чита своје и туђе одразе, неке тек исклијале и друге као плодове на миленијумским стаблима песништва. Цео један речник могла би песникиња испунити важним лексемама *обмане* којима спашава себе и друге посвећенике животу

са књигом, слично тексту „Лексикон ендемских врста” у *минуетама* књиге *Талог недовршеног*. Дароване небеске хаљине од свиле су спољашњи омотач стваралачке устрепталости. Походећи библиотеке, увећавајући личну – посветила се читању и писању.

Заробљеница књига разрешава загонетку времена обилазећи књижаре, градске читаонице и библиотеке, следећи трагове изабраника тих светилишта. Јер: „Сачињена од текстова и талисмана, икона и разнородних инструмената, читаочева или пишчева радна соба је помало и светилиште, али није посвећено никаквом божанству него делатности. Изложени алати кажу да смо у радионици; ред (или неред) који у њој влада није по прописима обичне библиотеке, колико год да је приватна. Радна соба није умањена верзија веће структуре – библиотеке – у којој се понекад налази. Њена улога је другачија: то је практични простор за преиспитивање и самоуздизање, за веру у моћ предмета и поузданост речника.”¹²⁴ Портретима власника библиотека, описаних у књизи Алберта Мангела *Библиотека ноћу*, придружимо и Тањин. Репутацији књижевних стваралаца доприносе њихове лектире и књиге и библиотеке – то дељиво благо духовног постојања и прибежишта од буке овог света:

124 Alberto Mangel, *Biblioteca noću*, Beograd Geopoetika, 2008, стр 151.

БИБЛИОТЕКА

У густи новембар / мој омиљени / писац платан / из
корена веје / сабрана дела. / Моја библиотека / ова је
алеја. / Читам је погнута. / раздрагана. / Не тражећи
алиби / за то мало / сакупљачке среће. / Ни почасне
карте / за проход кроз тајну/ обновљивост биља. /
Гост на земљи. / За тренутак / окрећем леђа / улици
депресије. / Црној пелерини. / Којом већ нехајно / по
путу маје. / Свачије јутро.¹²⁵

„Библиотекама приписујемо одлике наших нада и кошмара; верујемо да разумемо библиотеке призване из сенки; размишљамо о књигама за које сматрамо да треба да постоје да би нам удовољиле, и прихватимо се задатка да их измислимо не размишљајући о могућој нетачности или глупости, страху од грча или блокаде при писању, ограничења времена и простора. Књиге о којима су приповедачи размишљали вековима и никад ненаписане чине обимнију библиотеку него оне које су резултат проналаска штампарије. (...) У тами, испод моја два дрвета, моји пријатељи и ја бесрамно додајемо каталозима Александрије целе полице пуне савршених књига које до наредног јутра нестају без трага.”¹²⁶

И најзад, књижевности не би било да нема малих ствари које су благодет подстреку. Бог малих ствари пресуђује у дилеми како одабрати безначајност као велику драгоценост. Арундати Рој је заслужила и посебну

125 Тања Крагујевић, *Мотел за збогом*, 75.

126 Alberto Mangel, *Biblioteka noći*, Beograd Geopoetika, 2008, 232-233.

песму: Необично је лепа / љупка и снажна жена / чију суштину чини човек. / У једној од малих / и бесконачних својих / одаја мудрости / у стању је ослободити / водопад.¹²⁷ Сабиралиште емоција, слика, промишљања, сећања на прошлост и успутне животне садржаје уграђује Тања у своју психологију доброте и стварања, то је њена љубав, пут креативности и Идентитет:

У нечему мораш расти.
У стаблу ораха. Девојчету
са минђушом путујућег
телефона. Ко ме диктираш
упутста за опстанак.

У нечему старом
као детињство. И тако
малом какав зна бити
и сам раст на првом
и задњем кораку.
Ко ме ћеш затребати.
Као прашак калцијума.
И светлост фотосинтезе.

У дан отворених врата
требаће неколико речи.
„И ја тебе љубим”. Промуцати
између две секунде
два јарка света.

127

Тања Крагујевић, „Арундати”, Жена од песме, 61.

*И неку спасоносну мисао
подићи. Као заставицу. Кад
пут ти пресече црни комби.
„Погребне услуге Радовић”.*

*У дан затворених врата
бити кактус на столу.*

*Златна рибица.
Возачка дозвола.
Оверен рецепт.
Мрље вина од малина.*

*Прстен са бисером
вечне љубави.*

*Идентитет свега
у чему растао си.*

*Као кандилце
у срцу руже.¹²⁸*

Бескрајне су имагинативне моћи поезије и написаног руком и срцем Тање Крагујевић, било да смо загледали у ефекте поетског прегнућа или да испитујемо есејистичко небо многих књига читања, посебно *Кутије за месечину* где се извантекстовни садржаји урбаног пејзажа преламају у фокусу личних преокупација

≈≈≈≈

Мила Медиговић Стефановић

≈≈≈≈

и пратећих несаница. „Квантни новчић” и ини записи током НАТО бомбардовања у пролеће 1999. спајају нас у заједничком „Каталогу напрслог живота”.

Текст је објављен у: *Поезија Тање Крагујевић: зборник радова*, „Десанкини мајски разговори”, Београд, 1. јул 2016. (Београд, Задужбина „Десанка Максимовић”, 2017).